

Çin ile İyi İlişkilerin Doğu Türkistan'a Yansımaları

Türkiye, çevrelendiği koşullar itibarıyla varlık ve bütünlüğünü korumak gibi ciddi ve sancılı bir süreç içerisindeyken, bu tehdide karşı yeni ittifaklar arayışı, bu ittifak odaklarının Türkiye'nin ve Türkiye halkının belli hassasiyetlerini suistimal etmesiyle bir hayli çıkmaza giriyor.

Türkiye'ye bu yeni ittifak merkezi ülkelerin sınırları içerisinde yaşayan ve dinî, kültürel, etnik yakınlık içinde olduğu "azınlık" konumundaki halklara yönelik söz konusu ülkelerce yapılan baskılarla ilgili tepki yasağı getirilmesi, hem kendi kamuoyuyla olan ilişkilerini zedeliyor hem de büyük bir çelişki yaratıyor.

Son olarak geçtiğimiz günlerde Türkiye ile Çin arasında yapılan ekonomik amaçlı görüşmeler esnasında Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun "Çin'in güvenliğinin Türkiye'nin güvenliği manasına geldiğini ve Çin'i hedef alan faaliyet, haber ve raporlara izin verilmeyeceğini ifade ettiği yönündeki haberler, Türkiye'deki Uygur diasporasının endişelenmesine ve de tepkilerine sebep oldu. "Terör" eksenindeki bu uzlaşma ve güvencenin -son dönemde DAESH'e katılan Uygurlar gerçeği gündemdeyken- neden bütün Uygurları rahatsız ettiği ise üzerinde durulması gereken bir konu.

Türkiye'deki bazı Uygur organizasyonlarının belirttiklerine göre, bu sözler, Çin Dışişleri Bakanı tarafından bilinçli ve manipulatif bir şekilde -terör bağlamından da koparılarak- haber sitelerine servis edilen bir bilgi.

Ancak bu bilginin doğruluğunun yahut çerçevesinin yetkililerce belirsiz bırakılması, bu endişelerin haklı olabileceğini düşündürüyor. Öte yandan Çin'in kendi bütünlük ve istikrarı için gösterdiği hassasiyeti, iş birliği geliştirmeye çalıştığı ülkeler için göstermemesi de büyük bir çifte standart olarak dikkat çekiyor. Zira Çin'in böyle bir dayatma yaparken Türkiye'de büyük bir Uygur diasporası olduğunu ve bunların duyacağı herhangi bir rahatsızlığın Türkiye'yi meşgul ve rahatsız edeceği gerçeğini göz önünde bulundurmaması ve ilişkilerde sadece Çin'in birliği ve bütünlüğü konusunu ön plana çıkarması kabul edilebilir bir durum olmasa gerek. Bu konuda özellikle Türkiye'deki Uygurların dikkat çektiği hususlardan biri, 6 Haziran seçimlerinden sonra, Türkiye tarafından PKK'nın siyasi kanadı olarak kabul edilen HDP'nin Çin Komünist Partisi'nin davetiyle Çin'e gerçekleştirdiği ziyaret. Bu durum Çin'in çifte standardının ve samimiyetsizliğin bir alameti olarak gösteriliyor.

Çin'in neredeyse birçok Müslüman ülkeyle ekonomi üzerinden belli şartlar çerçevesinde geliştirdiği iyi ilişkiler bu ülkelerde yaşayan Uygur diasporasının yaşamlarında olumsuzluklara neden oluyor. Doğu Türkistan konusunda Müslüman ülkelerin kararlı bir duruş sergilememesi ise, problemin çözüme ulaşmasına engel olan ve İslam âlemi adına açıklanamaz bir gaflet durumu. Sonuç olarak bölgede özellikle Müslüman Uygurların kültürel ve dinî haklarının akıl almaz ihlali ve bu ihlallerin engellenmesine yönelik Müslüman ülkelerin kayıtsızlığı ve yaşanan sorunu çözüm amaçlı gündeme getirmeyişleri, problemin bu şekilde devam etmesinin en önemli sebeplerinden biri. Örneğin son olarak Suud ve Mısır'da okuyan Uygur öğrencilerin eğitim hakları ihlal edilerek geri iadeleri, Uygurları daha da çıkmaza sokarken, Çin'in sertleşen siyasetine bu ülkelerin tepkisizliğini de açıkça gösteriyor.

Çin'in 11 Eylül'ün ardından bölgedeki Uygurları "terörizmle savaş" çerçevesinde dışlayarak arttırdığı baskıları "meyvelerini(!)" vermeye başladı. Uygurları dışlama siyaseti ve 11 Eylül sonrası terörizmle savaş amalgamı ile oluşan "anti-Uygur milliyetçiliği"[\[1\]](#) 2000'li yıllarla bölgede meydana gelen olaylarla etkisini göstermeye başladı. Bunlardan en önemlisi, Temmuz 2009'da Guangdong eyaletindeki bir fabrikada Uygurlar ve Çinliler arasındaki çatışmaydı. Uygurların ayrımcılık gördükleri iddiasıyla başlayan olaylarda Uygur işçilerin linç edilmesi üzerine protesto gösterileri düzenlenmiş ve yapılan müdahalede 150'den fazla kişi hayatını kaybetmişti.

Çin, olayların sebebini araştırıp sorumluları cezalandırmak yerine, bölgeyi basına ve insan hakları örgütlerine kapatarak bölgedekilerin dış bağlantılı "ayrılıkçı", "cihatçı" hareketler olduğunu ve Sincan'daki hareketlenmelerin küresel "cihatçı" gruplarla bağlantılı olduğunu iddia etmişti. Üstelik protestolar, Çin'in ifade ettiğine göre Sincan'ın güney bölgelerinde değil, Uygur Müslümanların %10'luk bir nüfus olduğu Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin başkenti Urumçi'de düzenlenirken, tanıkların ifadelerine göre gösterilerde herhangi bir dinî motifli slogan veya sembol de kullanılmamıştı.[\[2\]](#)

Bu olaylara tepki gösteren Pekin Milletler Üniversitesi öğretim üyesi ekonomi profesörü İlham Tohti,

ayrılıkçı olduğu gerekçesiyle 2014'te ömür boyu hapse mahkûm edildi. "Çin gerçek anlamda çok kültürlülüğü sağlayamadığı sürece hiçbir zaman cezbedici ve büyük bir ülke olmayı başaramayacak" sözleri, onun görevinden alınmasına ve hapsedilmesine sebep oldu. Kaşgar Artuş doğumlu ve İslamcılık veya bunun gibi din temelli bir ideoloji ya da savunusu olmayan Tohti, aslında Çin'in birliğine giden yolu göstermekteydi.[3]

Çin Komünist Partisi, bu tutumu sebebiyle ülke içinde de eleştirilerin hedefi oldu. Örneğin fabrika işçileri arasındaki çatışmaların yaşandığı Guangdong'da Parti Komitesi Sekreteri Wang Yang, ülkede daha büyük olayların çıkmasını engellemek için Çin'in etnik topluluklara yönelik politikalarında reforma gitmesi gerektiği yorumunda bulundu.

Mart 2014'te Guangzhou tren istasyonundaki saldırılar, Kunming'de 29 kişinin ölümüyle sonuçlanan bıçaklı saldırı, Urumçi'de tren istasyonunda üç kişinin ölümü ile sonuçlanan bombalama ve bıçaklı saldırı gibi olaylar üzerine, İlham Tohti ve Wang Yang'ın uyarılarının önemi, maalesef acı bir şekilde anlaşılmiş oldu. Tohti'nin Doğu Türkistanlıların Çin vatandaşlarıyla aynı haklara sahip olmaları; dil, din, kültür, örf ve âdetlerini yaşayabilecekleri bir ortama sahip olmaları taleplerinden başka bir söylem ya da eylem içerisinde bulunmadığı ve bu söylemlerinin Çin'i parçalamak için değil, aksine bütünlüğünü korumak için önemli adımlar olduğu nedense göz ardı edilmeye devam ediliyor. Doğu Türkistan'da, Tibet'te ve başka bölgelerde yıllardır devam eden problemlerin temel nedeni Çin'in baskıları iken,[4] yönetim bu halkların varlıklarını kabul edip teminat altına alacak reformlar gerçekleştirmek yerine buralardaki baskılarını daha da artırıyor.

Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde, yani Doğu Türkistan'da, son olarak 1 Nisan 2017'de "Aşırı Dinci Akımlarla Savaş" adı altında bazı yasalar uygulamaya konuldu. Yürürlüğe konan bu yasalar, Uygurların kimliklerini tamamen inkâr manasında değerlendirilirken, Uygur kimliğinin Çin tarafından bir tehdit olarak algılandığı da resmen kabul edilmiş oldu. Söz konusu yasa yedi başlık altında toplam 50 madde içeriyor.

Uygurların yaşam tarzlarına en ince ayrıntısına kadar müdahale eden bu kararlar, ülke dışındaki Uygurları da bağlıyor. Yasayla yürürlüğe konan maddelerden biri, başka ülkelerde eğitim gören Uygurların geri çağrılmasını kapsıyor. Uygurca Bilgilendirme Formu (*Ukturuşname*) olarak ilan edilen bu kararın Türkiye, Mısır, Suudi Arabistan gibi İslam ülkelerinde medrese ve yüksekokul seviyesinde eğitim gören Uygurları hedeflediği tahmin ediliyordu.

Bu tahminler, Mısır'ın 70 Uygur öğrenciyi tutuklayarak sınır dışı etmek üzere gözaltına almasıyla da doğrulanmış oldu. Ayrıca Mısır'daki Ezher Üniversitesi'nin Çin'in talebi üzerine Uygur öğrenci almamaya başladığı da bildiriliyor. Yine Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdülaziz'in 2017 Mart'ında Çin'e gerçekleştirdiği ziyarette imzalanan anlaşmalardan biri de eğitim-öğretim alanında idi. Kral Selman'ın Pekin ziyaretinde yapılan bu anlaşma çerçevesinde, Suudi Arabistan'ın da Mısır'dakine benzer bir uygulamaya geçeceği tahmin ediliyor.[5]

Öğrencilerin geri dönmelerine yönelik Doğu Türkistan bölgesinde ailelere yapılan bilgilendirmenin Türkçesi ise aşağıdaki gibi:

Tebliğ Edilen Konu ve Kanun: *Hudut Kapıları Yönetimi Kanunu ile Uygur Özerk Bölgesi Dinî İşler Yasası gereğince kişilerin yurt dışına çıkış yaparak yabancı ülkelerde din eğitimi ve öğrenimi görmeleri yasa dışı ve ilgili yasalarımıza aykırı ve ceza gerektiren suçlardandır.*

Bilgilendirme Formu Okundu ve Anlatıldı : *Yurt dışında din eğitimi gören, aile bireylerinizden reşit olmayan ve yasal olarak sizin vesayetiniz altında olan çocuklarınız var ise, mutlaka 20 Mayıs 2017 tarihine kadar oturduğu yere, ailesinin yanına kesin olarak dönmeleri yasa gereğidir ve bunu kesin olarak kabul etmelidir. Eğer velisi olduğunuz çocuklarınız belirtilen tarihe kadar oturduğu mahalle, yani ailenize geri dönmeyi kabul etmezse Kamu Güvenliği Bakanlığı ve ilgili birimleri, din öğrenimi gören bu kişiler ve aileleri hakkında soruşturma açacak ve yasal işlemlere başlanacaktır.[6]*

Yurt dışındaki Uygur öğrencilerin Çin'e dönmemeleri halinde ailelerinin tutuklanacağı uyarısı üzerine

yaklaşık 400 Uygur öğrencinin Çin'e döndüğü gelen bilgiler arasında. Ülkeye dönen bu öğrencilerin "yeniden eğitim kampları"na alındığı, ayrıca tutuklanan ailelerin serbest bırakılmadığı, bunun üzerine Mısır'daki diğer talebelerin dönmekten vaz geçtiği, ancak bu öğrencilerin de -70 veya 80 öğrenci- Mısır makamlarınca tutuklandığı bildiriliyor. Uygur kaynaklarına göre Mısır'da 4.000-5.000 arasında Uygur öğrenci bulunuyor.[\[7\]](#)

Bölgedeki ve diasporadaki Uygurların Çin'e yönelik hoşnutsuzluğu ve kızgınlığının arttığı bir gerçekken, bölgeye yönelik radikal yaklaşımlar marjinal grupların ortaya çıkmasına sebep oluyor. Bu duruma en büyük katkı ise bölgede haklarını edinmek için siyasi uğraş veren bütün oluşumlara "terörist" muamelesi yapan Çin tarafından sağlanıyor. Günümüzde bölgedeki gerginliğin nedeninin "küresel cihat bağlantılarının bölgeye etkisi"nden ziyade, yıllardır devam eden baskı politikaları olduğu aklıselim sahibi herkesin malumu.[\[8\]](#)

1990'larda ekonomik açıdan Doğu Türkistan bölgesinin Çin'in odağı haline gelmesi, bölgeye yönelik operasyonları arttırmış, bu sebeple de bu yıllar bölgenin kaderinde önemli bir dönüm noktası olmuştu. Son yıllarda ise Afrika, Ortadoğu ve Orta Asya'dan gelen enerji kaynaklarının ve Pakistan'la yürütülen Gwadar Liman Projesi'nin geçiş istikametinde olması ve Orta Asya'ya olan coğrafi yakınlığı dolayısıyla Doğu Türkistan, bu bölgeleri etki alanına dâhil etmek isteyen Çin için oldukça önemli bir mevzi.[\[9\]](#) Mevcut başkan Xi Jinping'in göreve gelmesinden itibaren bölgeye yönelik uygulamaya konulan "Batı tipi kalkınma projeleri" ve diğer tüm sayılan hedefler çerçevesinde bölgenin demografik yapısının değiştirilmesi ve Uygurların kültürel asimilasyonu için daha da sıkı bir döneme girildiği gözlenmektedir.[\[10\]](#)

Bölgede bu yapılanlara yönelik itirazlar ise "ayrılıkçı, terörist, radikal" faaliyetler olarak nitelendiriliyor. İlham Tohti gibi bir bilim adamının tutuklanması da bu durumun en açık örneği. Bunun yanında bölgenin dışarıya tamamen kapatılması sebebiyle maruz kaldıkları haksızlıkları hiçbir şekilde duyuramayan, kendilerine haklarını savunacak hiçbir mekanizma bırakılmayan ve yoğun baskılara maruz kalan genç nesil, artık tüm diğer azınlık bölgelerindeki senaryolar gibi militarizme sürükleniyor. Baskılarla şiddet içerikli eylemlerin doğru orantılı olarak arttığı herkesin malumu, ancak Çin'in bu duruma dair farklı bir metot izlemek gibi bir niyeti olmadığı da anlaşılıyor.[\[11\]](#)

Bölgede, çocuklara belli isimlerin konulmasına izin verilmemesinden kılık kıyafet, sakal ve ramazan orucunun yasaklanmasına, Mart 2017'de Sincan'ın Aksu bölgesinde *Revealing Errors* (Hataları Gün Yüzüne Çıkarma) adı altında düzenlenen kitlesel toplantılarda insanları birbirilerini ihbar etmeye zorlayan düzenlemeye kadar akıl almaz baskıların sistematikleştirilmesi uygulamaları, özellikle gençleri silahlı gruplara katılmaya âdeta teşvik eden bir mekanizma gibi işletiliyor. Son olarak da Çin'in tüm Uygur oluşumlarını aynı kefeye koyup bir algı yaratmaya çalışması, Türkiye ve Çin görüşmeleri ertesindeki talep ve verildiği iddia edilen teminat, Doğu Türkistan konusunu bir kez daha özellikle Uygur kamuoyunun gündemine oturtuyor.

Doğu Türkistan İslami Hareketi (ETIM)

Çin, belli grupları ve oluşumları örnek göstererek dünya çapındaki tüm Doğu Türkistan direniş hareketlerini, önde gelen kişileri ve içerideki Doğu Türkistanlıları aynı kefeye koyarak bu davayı itibarsızlaştırmaya peşinde. Çin'in referans aldığı en önemli hareket ise, Doğu Türkistan İslami Hareketi (ETIM). Sincan bölgesinde Uygurlar tarafından kurulan ve silahlı bir örgüt olarak tanımlanan bu oluşum, ABD Hazine Bakanlığı tarafından ABD-Çin iş birliğinin terörizmle savaş ekseninde arttığı 2002 yılında terörist örgüt olarak ilan edildi. Bununla birlikte bu grup, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi el-Kaide Taliban'a Yaptırım Komitesi'nce de terör listesine alındı. 2002'den bu yana Çin ordusu bölgede diğer Orta Asya ülkeleri ve Rusya ile birlikte operasyonlar düzenliyor. ABD ise Pekin'in baskıları sonucu, Ağustos 2002'de bu grubun ülkedeki mal varlıklarını donduracağını açıkladı.

ETIM'le alakalı bilgilerde, ne mahiyeti ve gücü ne terörist eylemleri ve küresel terörizmle bağlarına dair uzmanların ortak bir görüşü bulunuyor. Çin tarafından yapılan bilgilendirmede, bu grubun Sincan bölgesinde ortaya çıktığı ve burada konuşlandığı ve Sincan'ın da Pakistan ve Afganistan başta olmak üzere toplam sekiz ülkeyle olan sınırına dikkat çekiliyor. Örgütle ilgili ilk söylentiler 2000 yılında Rusya gazetelerinde yer alan haberlere dayanıyor. Bu haberlerde Usame bin Ladin'in yönlendirdiği iddia edilen Özbekistan İslami Hareketi'ne ve ETIM'e 1999 yılında Afganistan'da yapılan toplantılarda maddi kaynak sağlandığı ileri sürülmüştü. Sincan'ın Kaşgar bölgesinden Hasan Mahsum adlı bir Uygur tarafından kurulduğu iddia edilen ETIM, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından da aşırı ayrılıkçı bir grup olarak listelenmiş durumda. Grubun Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Afganistan ve Türkiye'nin bazı bölgelerini

de kapsayacak şekilde Doğu Türkistan isimli bağımsız bir devlet kurma amacıyla olduğu iddiaları bulunuyor.[\[12\]](#)

Çin'e göre ETIM, 1990-2001 yılları arasında ülkede 200'den fazla terörist eylemde bulundu. Kamusal alanlara saldırılar şeklindeki bu eylemlerde bazı Müslüman liderlerin, sivillerin ve Doğu Türkistanlı memurların hayatını kaybettiği ifade ediliyor. Grubun Çin dışında da Çin varlığına yönelik saldırılar gerçekleşirdiği iddiaları var. Örneğin 1990'larda Türkiye'de Çin elçiliğine yönelik düzenlenen saldırı bu gruba atfediliyor.[\[13\]](#)

Hasan Mahsum'un 2003'te Afganistan sınırında el-Kaide'ye ait olduğu şüphesiyle operasyon düzenlenen sığınakta Pakistan ordusu tarafından öldürülmesi ardından grubun liderliğine gelen Abdul Haq da 2010'da Pakistan'da öldürüldü. 2014 Ağustos'unda Çin devlet medyasının yayımladığı bir raporda, ETIM'in kurucusu ve terör faaliyetlerinde bulunduğu iddiasıyla ömür boyu hapis cezasına çarptırılan Memetuhut Memetrozi'nin Pakistan'daki medreselerde "beyninin yıkıldığı" iddia edilmekte. Raporda ayrıca Memetuhut'un 1997'de Mahsum ile buluştuğu ve bir yıl sonra da ETIM'i kurdukları; bu yapının halk tarafından benimsenmediği ve bu Uygur ayrılıkçı hareketinin Pakistan bağlantısı olduğu savunuldu.[\[14\]](#) Çin ile devasa ekonomik iş birliği projeleri olan Pakistan'ın bu hedef göstermelere bir cevabının olup olmadığına dair ise net bir bilgi bulunmuyor.

Bazı uzmanlar, ETIM'in başka ufak çaplı grupları içine alan şemsiye bir yapı olduğunu ve bunlardan birinin de Pakistan ve Orta Asya'da faaliyet gösteren bir grup olduğunu iddia ediyor.

Türkistan İslam Partisi (TIP), 1990'larda Afganistan ve Pakistan'a kaçan Uygurların 2006'da kurduğu önde gelen gruplardan bir diğeri. Bu grubun 2008'de Çin'in Şangay ve Kunming şehirlerindeki bombalı saldırılar da dâhil başka bazı şehirlerdeki saldırıları üstlendiği bildiriliyor. ABD merkezli istihbarat birimi *Stratfor*, TIP'in bu boyutta saldırılar düzenleyebilmesini pek mümkün görmezken yine de tehdit unsuru olduğunun göz önünde bulundurulması gerektiğini vurguluyor. Son dönemde TIP'in sosyal medya faaliyetlerini arttırarak Uygurları "cihad"a çağırıldığı belirtilirken, ABD'deki *Independent Terrorism-Monitoring Firm Intel Center*, TIP'in ETIM ile iş birliği içinde mi yoksa ayrı bir örgüt mü olduğu konusunda şüpheler olduğuna, fakat iki örgütün de İslamcı ve milliyetçi bir motivasyonla hareket ettiğine dikkat çekiyor.[\[15\]](#)

ETIM'in Doğu Türkistan ve Uygur direnişini tek başına temsil etmediği, bu topraklar dışında faaliyet gösteren birçok Uygur kurum ve siyasi yapılanmanın bölgenin konumuyla ilgili yıllardır faaliyet gösterdiği ve ETIM'in Doğu Türkistan davasını itibarsızlaştırmak üzere Çin tarafından desteklendiği de iddialar arasında.

Kullanışlı 11 Eylül

Çin, 11 Eylül olayları akabinde Doğu Türkistan konusunu küresel konjonktür çerçevesinde, tıpkı Rusya ve azınlıklarla ilgili problem yaşayan diğer birçok ülke gibi, "küresel terörizmle savaş" kategorisinde uluslararası bir boyuta taşıdı. Bu yıllara kadar devam edegelen Doğu Türkistan'ın varlık mücadelesi, artık küresel terörizmin ana üslerinden biri olarak gündemdeki yerini aldı.

Soğuk Savaş sonrası Batı Türkistan[\[16\]](#) veya Sovyetlerin jeopolitik adlandırmasıyla Orta Asya cumhuriyetlerinin 1990'larda Sovyetlerden bağımsızlıklarını kazanmasından sonra, Doğu Türkistan'da da benzer bir durumun vuku bulması korkusu, Çin'in buradaki baskılarının artmasında dönüm noktası oldu. Bölgedeki insanlar potansiyel tehdit olarak görülüp içerideki etnik çatışma ortamı yoğunlaşırken bu tarihlerle birlikte bölgeden dışarıya göçler/kaçışlar daha da arttı.[\[17\]](#)

Doğu Türkistan'da Mao döneminin baskılarına dahi direnip ayakta kalan medreseler ve dinî okullar kapatıldı ve devam eden yıllarda yasalar yoluyla baskılanan bölgeye asker ve polis güçleri sevk edilerek baskı arttırıldı.[\[18\]](#) Çin içerisinde maruz kaldıkları baskılardan kaçan Uygurlar, diğer ülkelerde de benzer bir kaderle karşılaştılar. 1990 ortalarından itibaren Pakistan'daki Uygurlar Çin'in talebi doğrultusunda buradan gönderildi. Amerika'nın Afganistan'a girmesiyle bu durumdan burada yaşayan ve medreselerde eğitimlerine devam eden Uygurlar da büyük ölçüde etkilendi. Bu ülkelerden Guantanamo'ya götürülen 22 Uygur, yıllarca hukuksuz olarak tutulduktan sonra 2006'da "suçsuz bulunarak" serbest bırakıldı.[\[19\]](#) 1996'da Çin; Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile imzaladığı Şangay Anlaşması'nda, özerklik talebi veya Uygurların hakları ile ilgili gündem oluşturmaya çalışan yapılanmalara engel olma ve Çin'den

kaçan Uygurların geri iade edilmeleri şartını koşmuştu. Öyle ki Çin'in Orta Asya'da yaşayan Uygurların faaliyetlerinin Doğu Türkistan'a yansımaları engellemek üzere birtakım politikalar geliştirdiği ve Şangay İşbirliği Örgütü'nün ilk adımı olan Şangay Beşlisi'nin de bu amaçla kurulduğu ifade ediliyor. Çin, bu iş birlikleri çerçevesinde, kendi oluşturduğu ve "üç şer güç" olarak adlandırdığı "bölücülük-terörizm-fundamentalizm" temelli güvenlik konseptini bölgede yaymayı amaçlıyordu.[20]

11 Eylül olayları bu sürece büyük destek sağladı. "Bölücülük-terörizm-fundamentalizme karşı savaş" çerçevesinde Doğu Türkistan çok daha şiddetli bir markaja alındı. O zamana kadar Çin'in kendi iç meselesi olarak gördüğü ve Batılı devletlerin de Çin'i hedef almak için kullandığı bu mevzu artık uluslararası bir boyut kazanmıştı.[21] Bu tarihten sonra bölgede etnik ve dinî kimliği hedef alan uygulamalar yoğunlaştı. Bunların sonuncusu ise yukarıda belirtildiği üzere Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde, yani Doğu Türkistan'da "Aşırı Dinci Akımlarla Savaş" adıyla 1 Nisan 2017'de yürürlüğe kondu.[22]

Çin, "Tek Çin" travmasının içeride yarattığı rahatsızlıkları dış güçlerin müdahalesine -özellikle ABD'nin Doğu Türkistan dâhil Tayvan, Tibet, Hong Kong gibi bölgelere müdahalesine- açık hale getirmeyip çözümler bulmak yerine, "Komünist Çin Partisi"nin Doğu Türkistan başta olmak üzere ülkedeki problemleri bölgeleri bastırmada ironik bir şekilde yükselttiği "milliyetçi" bir yaklaşım içerisinde. Bu milliyetçi tavra ya da söyleme sebep olan ise, Sovyetlerin yıkılmasıyla yaşanan komünizmin ideolojik başarısızlığının Çin'de de tekrarlanması korkusu.[23]

Dışarıda Batı ve Japonya gibi ülkelere karşı yükselen bu milliyetçi duruş, içeride en çok Uygurları hedef alıyor. Uygurların taleplerinin tümü ayrılıkçılık olarak algılanıp Çin kamuoyuna bu şekilde lanse ediliyor. Bu yaklaşım, Amerika'yı karşısına almadan ve ekonomik ilişkilere zarar vermeyecek şekilde daha kontrol edilebilir bir milliyetçilik olarak yorumlanıyor.[24]

Ekonomik iş birlikleri ülkelerin eşit şartlarla ve birbirlerine samimi yaklaşımlarıyla ilerleyebilir. Ancak ülkeler kendi iç huzurlarını temin etmedikten sonra sağlayacakları ekonomik kalkınma, ülkenin bütünlüğünü idame ettirmede pek de yeterli olmayacaktır.

Çin, küresel düzeyde dünya ile ekonomi üzerinden ilişkilerini hızlı bir şekilde geliştirirken, özellikle de Müslüman ülkelerle çok yakın ilişkiler kurarken, ülkedeki yaklaşık 30 milyonluk Müslüman Uygur'a uygulanan baskılar her geçen gün daha da artıyor. Bu yüzden Çin'in "Tek Çin" refleksiyle neredeyse ekonomik iş birliği yaptığı bütün ülkelere ilk öne sürdüğü şartlar arasında, ülkesindeki azınlıklara yönelik hak ihlallerinin gündeme getirilmemesi ve bu ihlallerden dolayı topraklarından çıkmak zorunda kalmış olan diasporanın hareket alanının sınırlanması geliyor. Bu ise hem Çin diasporasına ev sahipliği yapan ülkeler hem de Çin açısından büyük sorunlara gebe bir konu olarak ortada duruyor.

-
- [1] <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/uygur-sorunu-ve-cinin-balkanlasma-korkusu>
- [2] <https://www.hudson.org/research/10480-repression-in-china-and-its-consequences-in-xinjiang>
- [3] http://insamer.com/tr/cinde-ifade-ozgurlugu-ilham-tohti-ornegi_5.html
- [4] <https://www.hudson.org/research/10480-repression-in-china-and-its-consequences-in-xinjiang>
- [5] <http://www.uyghurnet.org/46565-2/>
- [6] <https://eastturkistaninfo.com/2017/04/07/yurt-disindaki-uygurlara-zulum-basladi/>
- [7] <https://medium.com/@rukiyeturdush/egypts-dirty-love-with-china-money-over-fait-168f893f0686>
- [8] <https://www.hudson.org/research/10480-repression-in-china-and-its-consequences-in-xinjiang>
- [9] <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/uygur-sorunu-ve-cinin-balkanlasma-korkusu>
- [10] <https://www.hudson.org/research/10480-repression-in-china-and-its-consequences-in-xinjiang>
- [11] <https://www.hudson.org/research/10480-repression-in-china-and-its-consequences-in-xinjiang>
- [12] <https://www.cfr.org/backgrounders/east-turkestan-islamic-movement-etim>
- [13] <https://www.cfr.org/backgrounders/east-turkestan-islamic-movement-etim>
- [14] <https://www.cfr.org/backgrounders/east-turkestan-islamic-movement-etim>
- [15] <https://www.cfr.org/backgrounders/east-turkestan-islamic-movement-etim>
- [16] <http://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/turkistan-neresi-2034303>
- [17] <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/uygur-sorunu-ve-cinin-balkanlasma-korkusu>
- [18] <http://www.uyghurnet.org/musulman-ulkeler-ile-cin-arasinda-sikisan-musulman-uygurlar-4-bolum/>
- [19] <http://www.uyghurnet.org/musulman-ulkeler-ile-cin-arasinda-sikisan-musulman-uygurlar-4-bolum/>
- [20] <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/uygur-sorunu-ve-cinin-balkanlasma-korkusu>
- [21] <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/uygur-sorunu-ve-cinin-balkanlasma-korkusu>
- [22] <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/uygur-sorunu-ve-cinin-balkanlasma-korkusu>
- [23] <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/uygur-sorunu-ve-cinin-balkanlasma-korkusu>
- [24] <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/uygur-sorunu-ve-cinin-balkanlasma-korkusu>